

Viktorya İslâm İnas Sanayi Mektebi ve Kıbrıs Türk Kadınının Yaşamındaki Rolü

Ali Efdal ÖZKUL

Prof. Dr., Yakın Doğu Üniversitesi, Tarihi Bölümü
E-Mail: aliefdal.ozkul@neu.edu.tr

Yurdagül AKCANSOY

Uzman, Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
E-Mail: y_akcansoy@yahoo.com

Gülcan Faika ÜLVAY

Dr., Yakın Doğu Üniversitesi, Tarih Bölümü
E-Mail: faika.ulvay@neu.edu.tr

Geliş Tarihi: 04.02.2018 Kabul Tarihi: 04.06.2018

ÖZ

ÖZKUL, ALİ Efdal; AKCANSOY, Yurdagül; ÜLVAY, Gülcan Faika, **Viktorya İslâm İnas Sanayi Mektebi ve Kıbrıs Türk Kadınının Yaşamındaki Rolü**, CTAD, Yıl 14, Sayı 27 (Bahar 2018), s. 71-96.

Osmanlı Devleti 1878 yılındaki antlaşma ile Kıbrıs'ın idaresini Birleşik Krallığa bırakmıştır. Böylece 1878 yılından 1960 yılına kadar Kıbrıs adası Büyük Britanya'nın idaresinde kalmıştır. Büyük Britanya idaresinde adada hemen her alanda olduğu gibi eğitimde de bazı düzenlemeler olmuştur. Bu düzenlemelerin bir tanesi de adada yeni okulların açılmasıdır. Bu okullardan birisi de adadaki kızların eğitim alacakları Viktorya (Victoria) İslam İnas Sanayi Mektebi'dir. Adada 1897 yılında Kıbrıs İdadisi'nin kurulmasından sonra 1901 yılında Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi de açılmıştır. Viktorya okulunun inşaat masraflarını İngiliz yönetimi ve Kıbrıslı Türk yardımseverler birlikte karşılamışlardır. İngiltere sömürge idaresi, okulun inşaatı için yaptığı yardımın karşılığında okulun adının Viktorya olmasını istemiştir. 1901 yılında kurulmasına karşın eğitim öğretim faaliyetlerine 1902 yılında başlayan okul çağdaş Kıbrıs Türk kadınının yetişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca okulun adanın siyasi, kültürel ve sosyal yaşamına önemli etkileri olduğu söylenebilir. Bu arada okul Atatürk Devrimlerinin

Kıbrıs'a ulaşmasında ve benimsenmesinde önemli rol üstlenmiştir. Böylece Birleşik Krallık idaresinde ve sonrasında Viktorya Kız Okulu Kıbrıslı Türk kızların eğitim aldığı adanın en köklü okullarından birisi olmuştur. Araştırmada bu eğitim kurumunun nasıl kurulduğu ve hangi aşamalardan geçerek günümüze geldiği kronolojik olarak anlatılmıştır. Çalışmada çeşitli yerli ve yabancı yazılı kaynakların yanı sıra sözlü kaynaklar da kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan sözlü kaynaklar, okulda eğitim alan öğrenciler ve görev yapan öğretmenlerden oluşmaktadır.

Sonuç olarak Viktorya Kız Okulu Kıbrıs Türk kadınına tüm imkânsızlıklara karşın verdiği eğitim ile adanın geleceğinde kadınların da yer almasını sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Viktorya, İngiliz Eğitimi, Kıbrıs, Eğitim Tarihi, Lefkoşa Türk Kız Lisesi

ABSTRACT

ÖZKUL, Ali Efdal; AKCANSOY, Yurdagül; ÜLVAY, Gülcan Faika; **Victoria Girls' School and its Role in the Life of Turkish Cypriot Women**, Volume 14, Issue 27 (Spring 2018), pp. 71-96.

The Ottoman State had to leave the administration of Cyprus to the United Kingdom through the Treaty in 1878. Thus, the island of Cyprus was administered by the United Kingdom from 1878 until 1960. There were some regulations in every area, including education, on the island during the United Kingdom period. One of these regulations was the opening of new schools on the island. One of these schools was Victoria Girls' School, where girls on the island received education. After the establishment of the Lycee of Cyprus on the island in 1897, the Victoria Girls' School was opened in 1901. The British administration and the Turkish Cypriot philanthropists have come together to cover the construction costs of the Victorian school. In addition, the British colonial administration requested that the name of the school be Victorian in return for the assistance it made for the construction of the school. The school, which started its educational activities in 1902 despite its establishment in 1901, played an important role in the development of contemporary Turkish Cypriot women. Moreover, it can be said that the school had important impacts on the political, cultural and social life of the island. Meanwhile, the school played an important role in the adoption of the Ataturk's Revolutions in Cyprus. Thus, during and after the United Kingdom period, the Victorian Girls' School has become one of the most well-established schools of the island where the Turkish Cypriot girls were educated. In the research, it was explained in chronological order how this educational institution was established and through which phases it passed. In the study, various local and foreign written sources as well as oral sources were used. Oral resources used in the study are based on the students who were educated at the school and the teachers who worked there.

As a result, the Victoria Girls' School provided training for the Turkish Cypriot women despite all the impossibilities and ensured the presence of women in the future of the island.

Keywords: Victoria, British Education, Cyprus, History of Education, Nicosia Turkish High School for Girls.

Giriş

Osmanlı Döneminde Adadaki Eğitim Faaliyetleri

Kıbrıs adasına ilkçağlardan itibaren çeşitli uygarlıklar hâkim olarak adaya kendi kültürlerinden izler bırakmışlardır. Adaya hâkim olanlardan ve burayı vatan olarak kabul edenlerden birisi de Kıbrıslı Türklerin ataları olan Osmanlılardır. Osmanlı Devleti 1570 yılından itibaren adaya hâkim olduğu 308 yıl boyunca adanın birçok alanında olduğu gibi eğitim alanında da çeşitli faaliyetler yapmıştır. Osmanlı idaresinde adanın birçok bölgesinde Müslümanlar ve gayrimüslimler tarafından çeşitli seviyelerde eğitim veren okullar açılmıştır. Bu eğitim kurumları hayırseverler tarafından kurulan vakıflar tarafından desteklenmiştir. Böylece hayırseverlerin kurmuş oldukları vakıflar sayesinde Osmanlı idaresinde adada eğitimin geliştirilmesine gayret gösterilmiştir. Osmanlı Devleti örgün eğitim kurumları Tanzimat Fermanı'na kadar genel olarak sıbyan, medrese ve mektep olmak üzere üçe ayrılırdı. Tanzimat Fermanı'ndan sonra ise bu kurumlara rüştiye de eklenmiştir.¹

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs adasını fethinden sonra adada açılan ilk eğitim kurumlarından birisi de Lefkoşa'da yer alan *Ayasofya Sıbyan Mektebi*'dir. Bu eğitim kurumunun ve daha sonra açılan sıbyan mekteplerinin büyük çoğunluğunun tüm giderlerinin hayırseverler tarafından kurulan vakıflar tarafından karşılandığı bilinmektedir. Bu arada Kıbrıs'ın birçok bölgesinde açılmış özellikle 1800-1878 yılları arasında faaliyet gösteren vakıf olmayan sıbyan okulları da bulunmaktadır.² Osmanlı Dönemi Kıbrıs adasındaki eğitim hayatı din eğitimi ile birlikte verilerek İslami kurallara yönelik uygulanmıştır. Buna rağmen Osmanlı Devleti idaresinde adada yaşayan farklı etnik gruplara kendilerine özgü dil ve din ile birlikte eğitim almalarına hoşgörü ile yaklaşmıştır. Söz konusu dönem içerisinde adadaki Türk toplumuna Anadolu'da yer alan eğitim kurumları tarzında bir eğitim verilirken Rum toplumuna ise kendilerine özgü dil ve din ile eğitim verilmiştir.³

Kıbrıs'ta 1833 yılında Amerikan Roman Katolik Misyonerleri tarafından birçok ilkokul ve ortaokul, Lefkoşa'da ise Hristiyan kızlar için 1859 yılında ilk kez bir okul açılmıştır. Kıbrıslı Türkler ise 19. yüzyılın ortalarında Lefkoşa'da ortaokul seviyesinde bir rüştiye açmıştır. Bunun sonucunda adada geleneksel İslami eğitim yerine modern eğitim tercih edilmeye başlanılmıştır. Zengin

¹ Ali Süha, "Kıbrıs'ta Türk Maarifi", *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk Heyeti Tebliğleri*, Ankara, 1971, s. 221; Hasan Behçet, *Kıbrıs Türk Maarif Tarihi, (1571-1968)*, Lefkoşa, 1969, s. 23.

² Behçet, *age.*, s. 43-44.

³ Aysel Aziz, "Kıbrıs Türk Federe Devletinde Öğrenim", *Eğitim ve Bilim*, Cilt 3, Sayı 13, 1978, s. 20.

hayırsever Hristiyanların yanında Ortodoks Kilisesi de bu tarzda okullar açmaya devam etmiştir. Tanzimat Fermanı'ndan sonra Kıbrıs'ta yaşayan Hristiyanların eğitim hayatlarında birçok olumlu gelişme yaşanmıştır. Buna göre okullardaki öğretmen sayıları artırılarak yeni okullar kurulmuştur.⁴

İngiliz Döneminde Kıbrıs Türklerinin Eğitimi

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinden sonra 1845 yılında İngilizler adaya hâkim olmadan önce Kıbrıs adasında yer alan okulları kendi denetimleri altına almayı amaçlamışlardır.⁵ Aslında İngilizlerin amaçları eğitim yoluyla adada kendilerine bağlı bir toplum yaratmaktır. Ayrıca İngiltere, adaya geldikten sonra Kıbrıs'ta bulunan Türk ve Rum toplumlarını eğitim yoluyla kendi kimliklerini belirlemelerini sağlayarak birbirlerinden kopmalarına dolaylı olarak izin vermiştir.⁶ İngiltere'nin adadaki yönetiminin başladığı 1878 yılında ada genelinde 65 Müslüman okuluna karşılık 83 Hristiyan Okulu bulunmaktadır.⁷ İlgili yılda Müslümanların okullarında toplam 114 öğretmen çalışmaktadır.⁸ 1902 yılında adanın genelindeki ilkokullarda toplam 22.738 öğrenci öğrenim görmekte ve bunların 17.174'ünü Rum ve 5.564'ünü ise Türk öğrenciler oluşturmaktadır.⁹ 1921 yılı resmi raporlarına göre ise Kıbrıs'taki okul sayısı 741'e yükselmiştir. Okul sayısındaki artışla birlikte adadaki okullarda

⁴ M. Akif Erdoğan, "Lozan Anlaşması Kıbrıs Türklerini Eğitim Alanında Nasıl Etkiledi?", *Cumhuriyet Dönemi Araştırmaları-1*, 90. Yılında Lozan ve Türkiye Cumhuriyeti Uluslararası Sempozyumu (13-15 Kasım 2013), Ed. Duygu Türker, Murat Saygın, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 482-483; Galip Eken, Kıbrıs Rüştüyelerine Dair Bazı Bilgiler, *Osmanlı Döneminde Kıbrıs*, Ed. M. M. Söylemez, İ. Çapak, H. Ortakçı, İstanbul, 2016, s. 376; Behçet, *age.*, s. 52. Hasan Samani, *Tanzimat Devrinde Kıbrıs (1839-1878)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2006, s. 299.

⁵ Erdoğan, *agm.*, s. 482.

⁶ İçim Özenli Özmatyatlı ve Ali Efdal Özkul, "20th Century British Colonialism in Cyprus through Education", *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 2013, Sayı 50, s. 2.

⁷ Ahmet C. Gazioğlu, *Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878) 308 Yıllık Türk Dönemine Yeni Bir Bakış*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (Cyrep) Yayınları, Lefkoşa, 1994, s. 287; İçim Özenli Özmatyatlı, *British Colonial Influence on Cypriot Education Turkish and Greek Cypriot Curricula and Identity (1878-1960)*, Lambert Academic Publishing, Germany, 2012, s.67; Ali Efdal Özkul, Mete Özsezer ve Hüseyin Tufan, "Kıbrıs Eğitim Tarihinde Önemli Bir Müfettiş: İbrahim Hakkı Bey", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt XXXII, Sayı 1, 2017, s. 126.

⁸ Süha, *agm.*, s. 224.

⁹ Reed Coughlan & William Mallinson, "Enosis, Socio-Cultural Imperialism and Strategy: Difficult Bedfellows", *Middle Eastern Studies*, Cilt 41, Sayı 4, 2005, s. 579.

eğitim gören öğrenci sayısı da 6,776'dan 41,887'ye kadar yükselmiştir.¹⁰ Osmanlı idaresinin son dönemlerinde olduğu gibi Birleşik Krallık idaresinde de adada Müslümanlara (Türklere) ait Sıbyan, Rüştiye ve Medrese olmak üzere üç kademe okul bulunmaktadır. Bu okulların yönetimi İngilizlerin idaresinde bulunan Evkaf Kurumu tarafından yürütölmektedir.¹¹

İngiliz idaresinin Kıbrıs adasında hüküm sürmesinden itibaren Kıbrıs'ta eğitim alanında birçok düzenlemeye gidilerek¹² eğitimin merkezileştirilmesi adına önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu merkezileştirme çabaları, Birinci Dünya Savaşı ile kesintiye uğramasına rağmen 16 Eylül 1920 tarihinde uygulanmaya başlanan Maarif Kanunu ile tekrardan canlandırılmıştır. Bu kanuna göre İngiliz idaresi baş müsteşarı Maarif Encümenliği başkanlığını da yürütecekti. Kıbrıs baş kadısı, Kıbrıs müftüsü, İngiliz olmak kaydıyla okullar başmüfettişi ve sekreteri, bir Türk ile bir İngiliz olmakla birlikte Evkaf temsilcileri, üç Türk yani Kavanin Meclisi İslam temsilcileri Encümenliğin diğer üyelerini oluşturacaktı. Bu kanuna göre Türk öğretmenler vali tarafından Maarif Komisyonu'nun tavsiyesi üzerine atanacaklardı. Öğretmenlerin görev değişimleri ve atamaları İngiliz idaresinin yetkisi ile gerçekleştirilmekteydi. Bu durum da bize adada Türklerin eğitimi üzerinde İngilizlerin ne kadar etkili olduğunu göstermektedir.

İngiliz yönetimi 1905, 1920 ve 1927 yıllarında çıkarttığı yasalarla Kıbrıslı Türklerin ortaöğretim kurumlarının yönetiminden sorumlu *Tedrisat-ı Taliye-i İslamiye Komisyonu*'nun yapısına özgü iyileştirmeler de yapmıştır. 1927 yılında çıkarılan yasaya göre, bu komisyonun İdare Heyeti, Evkaf Murahhasları, Kıbrıs Müftüsü, Kavanin Meclisi'nden seçilen İslam üyeleri ile bu üyeler tarafından Türk Cemaatinden her iki yılda bir seçecekleri üç kişi ve vali tarafından tayini gerçekleştirilerek onun belirleyeceği süre kapsamında görevde kalacak olan bir üyeden oluşmaktaydı.

İngiliz yönetimi 1929 yılında çıkardığı İlköğretim Kanunu ile birlikte adada tam merkezizetçiliğe doğru adım atmıştır. Bu kanuna göre Kıbrıs'ta yer alan ilkokullarda denetim artmış ve öğretmenlerin terfi, tayin, cezalandırma ve görevden alma yetkileri valiye verilmiştir. Buna ek olarak Kıbrıslı Türk ve Rumların eğitim giderleri ise genel bütçeden karşılanmıştır. Böylelikle Rum ve Türk ilkokulları maarifleri birleştirilerek tek bir çatı ve bütçe altında toplanmış

¹⁰ *Cyprus Annual Report, 1920-1921*; Coughlan ve Mallinson 2005, s. 580; Gürhan Yellice, "1878'den 1931'e Kıbrıs'ta Enosis Talepleri ve İngiltere'nin Yaklaşımı", *ÇTAD*, Cilt XII, Sayı 24, (2012/Bahar), 2012, s.17; Özkul ve diğerleri, agm., s. 127.

¹¹ Hüsnü Feridun, *Kıbrıs Türk Eğitiminin Tarihi (1571-1974)*, Lefkoşa 2001, s.12; Süha, agm., s. 224.

¹² Erdoğru, agm., s. 484.

oluyordu.¹³ Bir diğer reform hareketi ise ilkokullarda görülmeye başlanmıştır. Adaya eğitim müfettişi olarak bir Anglikan Papazı olan Frank Darvall Newham gönderilmiştir. Kaynaklarda Newham'ın dini kimliğini ne derece kullandığı açık olmasa da bu durum Newham'ın adada misyonerlik faaliyetlerinde bulunmadığı anlamı taşımamaktadır. Newham hakkında eldeki bilgiler daha fazla eğitim alanındaki faaliyetlerini kapsamaktadır. Newham hazırladığı raporda adadaki tüm okulları ayrıntılı bir şekilde değerlendirerek kendisinin kurduğu İngiliz okulunda fakir gençlere İngilizce öğretilmesi hedeflerinden bahsetmektedir.¹⁴ Bu arada yapılan yeni düzenleme ile birlikte ders programlarının tespiti Maarif Encümenliğine devredildiği için Türk okullarındaki ders kitapları Türkiye'den temin edilmeye başlanmıştır. Bu durum Anavatanlarından kopmak istemeyen Kıbrıslı Türkler için çok önemli olmuştur.

İngiliz eğitim müfettişi Anglikan Papaz Frank Darvall Newham'ın ise İlköğretim Maarif Komisyonu başkanlığını yapması (1920-30) Kıbrıs'ta eğitim alanında meydana gelen gelişmeleri etkilemiştir. Newham ile Kıbrıs Türk Cemaati liberal eğitim ve muhafazakâr eğitim arasında kalmıştır. Muhafazakâr Türk-Müslümanlar (Evkafçılar) geleneksel İslami eğitim sistemini benimsemişlerdir. Halkçılar olarak bilinen bir diğer grup ise laik, modern, cumhuriyetçi ve Türkiye eğitim sistemini destekleyen bir anlayış içerisindeydiler.¹⁵

Lozan Barış Antlaşması sonrasında Kıbrıs'ın Birleşik Krallık'a ait olduğu resmen kabul edildikten sonra adada Türkiye Cumhuriyeti tarafından bir konsolosluk açılmıştır. 10 Temmuz 1925 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti tarafından Lefkoşa'da açılan şebhenderlikle (konsolosluk) adada görevlendirilen Asaf Bey¹⁶, 24 Nisan 1927 tarihinde Kıbrıs'ın eğitim hayatıyla ilgili olarak bir rapor yayınlamıştır. Asaf Bey bu raporunda Türk ve Rum ortaöğretim kurumlarından bahsederek adadaki eğitim hayatı hakkında karşılaştırmalar yapmıştır. Ayrıca Asaf Bey bu belgenin birer kopyasını Dışişleri Bakanlığı, Londra Büyükelçiliği ve Millî Eğitim Bakanlığı'na iletmıştır. Asaf Bey söz konusu raporunda ilk olarak Kıbrıs eğitim teşkilatından bahsederek adada yer alan Türk ve Rum cemaatlerinin eğitim durumlarını karşılaştırmıştır. Ayrıca

¹³ Mesut Çapa, "Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş Yıllarında Kıbrıs'ta Eğitim Teşkilatı: Kıbrıs Şebhenderi Asaf Bey'in Raporu", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt XXXI, Sayı 1, 2016 s. 100.

¹⁴ Erdoğan, agm., s. 484.

¹⁵ Çapa, agm., s. 101.

¹⁶ Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte Kıbrıs adasında yaşayan Türklerle iletişimin sağlanması amacıyla 10 Temmuz 1925 tarihinde Lefkoşa'da şebhenderlik açılarak başına denizcilikten emekli olan Asaf Bey getirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bak. Çapa, agm., s. 99-114.

raporda Türk okullarında görev yapan okul müdürlerini de çeşitli yönlerden eleştirilmiştir. Bu arada raporda Türk liseleri hakkında verilen bilgilerin yanında okullar ile ilgili çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Rapor genel olarak Kıbrıs Maarif Teşkilatı, Rum Maarifi, Türk Maarifi, Türk Lisesi, Kız Lisesi ve Mütalaa başlıklarına ayrılmıştır. Asaf Bey raporunda ilgili yıllarda Kıbrıs'taki eğitimin çok kötü derecede olduğunu ifade etmektedir. İngilizler Yasama Meclisi'nden çıkardıkları kanunlara göre Kıbrıs'taki eğitim teşkilatını şekillendirmekteydiler. Kıbrıs'ta yaşayan toplumlar için oluşturulan yasalar adadaki iki toplum için de ayrı ayrı hükümler içerdiğinden bu yasalarda Türk ve Rum eğitimi birbirinden farklı olarak ele alınmaktaydı. Eğitimden alınan vergilerinin de farklı düzenlendiği görülmektedir. İngiltere idaresinde Kıbrıs'ta ilköğretimin yasalara göre zorunlu olmasına rağmen bu olgu tam olarak uygulanmamaktaydı. Adada yer alan köylerin hemen hemen hepsinde bir ilkokul bulunmasına karşın büyük köy ve kaza merkezlerinde rüştiye mektepleri açılmamıştı. İngiliz idaresinde Türk İptidai Maarif Heyeti olarak bilinen Maarif Encümenliği ise İngiliz valisinin sunduğu sonsuz yetkilerle ilkokullar üzerinde üstünlüğü söz konusu idi.¹⁷

Bunun yanında lise idare heyetlerinin de yer aldığı adada Rum ilköğretim ve ortaöğretim heyetleri birleştirilerek ayrı bir heyetin idaresinde yer aldığı görülmektedir. Rum okullarında Yunanistan eğitim ve öğretim uygulamalarının varlığı söz konusuydu. Türk okullarına bakıldığı zaman ise Türkiye'deki programlarının temel alındığı gözlemlenmektedir. Kıbrıslı Rumlar eğitim alanında önemli gelişmelere imza atmışlardır. Rum öğretmenler özendirilerek çaba ve özveride bulunmaktaydılar. Ayrıca bu öğretmenler Kıbrıs Rum jimnazyumları, Yunanistan ve Avrupa üniversitelerinden mezun kişilerden oluşmaktaydılar. Bu jimnazyumlarda öğretmen olabilmek için üniversiteden mezun olmak gerekmekteydi. Adadaki Rum okullarında görev yapan Müdürler ise en seçkin öğretmenler arasından seçilerek Yunanistan'dan getirilmekteydiler. Kıbrıslı Rumların eğitim kurumları arasında Lefkoşa jimnazyumuna bağlı olarak yer alan bir öğretmen okulu, Larnaka'da din adamı yetiştiren bir ruhani okul ve ticaret okulu bulunmaktaydı.¹⁸

Söz konusu devrede Asaf Bey'e göre Türk eğitim sisteminin Rumlara göre çok geride kaldığı gözlemlenmektedir. Adanın merkezi Lefkoşa'da bulunan Lefkoşa Türk Lisesi'nin her yönden yetersiz kaldığını ifade eden Asaf Bey, lisede dokuz öğretmenin görev yaptığını ve bu öğretmenlerden dördünün ise Türkiye'den geldiğini aktarmıştır. Ayrıca Kıbrıslı Türklerin Türk okullarındaki öğretmen açıklarını gazetelere verdikleri ilanlarla kapatmaya çalıştıkları

¹⁷ Çapa, agm., s. 103-105.

¹⁸ agm., s. 106.

anlaşılmaktadır.¹⁹ Lefkoşa'da Kıbrıslı Türklere ait eğitim kurumlarından birisi de kızların eğitim aldığı Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi'dir.

Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi'nin Kurulması

Osmanlı Devleti'nin genelinde olduğu gibi Kıbrıs adasında da Müslüman Kıbrıslı Türklere ait okulların idaresinden Evkaf sorumlu idi. İngilizler 1878 yılında Kıbrıs'ın idaresini devraldıklarında diğer kurumlarda olduğu gibi Evkafın statüsünü de değiştirmişlerdir. Yapılan değişiklikle birlikte Evkaf bir Türk diğeri İngiliz iki delege tarafından idare edilmeye başlanmıştır. Böylece İngilizler Kıbrıs Türk eğitimi üzerinde de söz sahibi olmuşlardır. İngilizler adada eğitim alanında ilk olarak 1884 yılında "Müslüman Maarif Encümeni'ni" kurmuşlardır. Bu komisyonun görevleri arasında Türk okullarının idaresi, öğretmen tayinleri ve maaşlarının tespit edilmesi bulunmaktaydı. Komisyonda kadı, müftü gibi dönemin ileri gelenleri yer alıyordu. Ayrıca ilgili komisyon İngilizlerin eğitim için yaptığı yardımı da dağıtmakla görevliydi.²⁰

Müslüman Maarif Encümeni kurulduktan sonra yaptığı en önemli faaliyetlerinden biri de 1896 yılında bugünkü lise düzeyinde bir idadinin açılması olmuştur. Bu okul erkek öğrenciler için lise düzeyinde eğitim verecek bir okuldu. Orta Öğretim alanında atılmış diğer önemli bir adım ise Lefkoşa'da 1901 yılında Viktorya ismi ile bir kız okulunun açılmasıdır. 1901 yılında bu okul açılana kadar Kıbrıs Türk kız öğrencilerin ilkokuldan sonra gittikleri bir okul bulunmuyordu. 1869 yılında İstanbul'da İnas Sanayi Mektebi'ne benzer bir okulun Lefkoşa'da kurulması için çeşitli öneriler yapılmıştır.²¹ Adada İngiliz idaresi başladığı zaman tek rüştiye (tali okul) vardı. Bu okul da İngiliz idaresinin ilk yıllarında Maarif Encümeni'nin yönetimine verilmişti. 1896-1898 yılları arasında toplanan encümenin kararları arasında rüştiyenin idadiye çevrilmesi kararı da bulunmaktadır. Ayrıca bu kararların yanında İdadi'nin program ve talimatnamesinin düzenlenmesi için bir program komisyonu kurularak Lefkoşa'da bir Türk kız okulu inşa edilmesine karar verilmiştir.²²

22 Haziran 1897 yılında Kraliçe Viktorya'nın cülusunun 60. yıldönümü nedeniyle kraliçenin elmas jübilesi amacıyla Kıbrıs Maarifine 500 lira bağışta bulunulmuştur. Bu bağışın 400 lirası Rumlara, 100 lirası da Türklere verilmiştir. Kıbrıslı Türklerin payına düşen para Şer'i Mahkeme sandığına yatırılmıştır.

¹⁹ Çapa, agm., s. 106.

²⁰ Süha, agm., s. 225.

²¹ Servet Sami Dedeçay, "Kıbrıs Türk Kadınının Eğitim Aracılığı Sayesinde Dinsel Mutaassıplıktan Sıyrılıp Çağdaş Hak ve Özgürlük Kurallarını Kabullenışı", *Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi ve Kıbrıslı Türk Kadınının Hakları*, Cilt I, 2. Baskı, Lefkoşa 2008, s. 21.

²² Behçet, *age*, s. 114-115.

Böylece sandıkta bulunan *Cemiyet-i Hayriye'nin* 80 lirası ile birlikte sandıktaki paranın miktarı 180 liraya çıkmış oluyordu. 1899 yılında idadi açıldıktan sonra kız öğrenciler için de bir okul açılması düşünülmüştür. Her şeyden önce açılması düşünülen okul için de bir bina gerekli olmasından dolayı dönemin ileri gelenlerinden Baş Kadı Osman Nuri, Müftü Hacı Ali Rıfkı, Adliye Hâkimi Ahmet İzzet, Kavanin azası Hacı Hafız Ziyai, Müfettiş Ahmet Cemal Efendi, Evkaf murahhası Mehmet Sadık Efendi, Müsevvidzade Yırık Derviş Efendi ile Bodamyalızade Şevket Efendi mahkeme binasında toplanarak bir ilkokul (iptidai kız mektebi) ve bir ortaokul binası ile ilgili görüşmeler yapmışlardır. Yapılan toplantı sonunda Şer'i mahkeme sandığında bulunan 180 lira paranın yapılması düşünülen okulun binası için kullanılması öngörülmüştür.²³

Yapılması düşünülen okul için diğer önemli konu ise binanın inşa edileceği arazinin seçilmesiydi. Bu konuda 1900 yılında bir kız okulunun açılması ve binanın arsasının bulunması ve inşası ile ilgili Bodamyalızade Mehmet Şevket Bey'in büyük katkıları olduğu görülmüştür.²⁴ Günümüzde Lefkoşa'da Eski Saray Sokağı'nda bulunan arsa Bodamyalızade Mehmet Şevket Bey'in katkılarıyla arsa sahibi Şerife Hanım tarafından bağışlanmış²⁵ ve arsanın karşısında bulunan Mehmet Onbaşı'nın kız kardeşi Şerife Hanım'a ait ev ise satın alınmıştır.²⁶ Böylece okulun yapılması için gerekli arsa sağlanmıştır.

Okulun inşaat masrafları için 180 liranın yeterli olmayacağı düşünüldüğünden kasaba ve köylerden de okul inşaatı için 140 lira toplanmıştır. Böylece okul için toplanan para 320 liraya ulaşmıştır.²⁷ Fakat okulun inşaatı için bu paranın da yeterli olmadığı görülmüştür. Bunun üzerine Kıbrıs Baş kadısı olan Osman Nuri Efendi okulun yapılabilmesi için Pak-Damen piyesini sahneye koydurarak o dönemde Kıbrıs'ta bulunan Tuluatçı Hasan Kumpanyasını sahnelemiştir. Elde edilen gelir de kız okulunun binası için kullanılmıştır.²⁸ Ayrıca dönemin başmüfettişi J. Spencer ve Sir William Frederic Haynes Smith'ten binanın yapımı için yardım istenmiştir.²⁹ Dönemin İngiliz yöneticileri, yüksek komiser ve başmüfettiş yapılacak olan okula, Büyük Britanya Kraliçesi I. Victoria adının verileceği söylenerek yardıma ikna edilmişlerdir. Okulun

²³ Ahmet An, *Kıbrıs'ın Yetiştirdiği Değerler (1782-1899)*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002, s. 161.

²⁴ An, *age.*, s. 208.

²⁵ Peral Önge ve Emine Kanmaz, "1901'den 1976'ya", *Utku, Lefkoşa Türk Kız Lisesi Dergisi*, 1976-1977 Ders Yılı, Sayı 42, s. 9.

²⁶ An, *age.*, s. 162.

²⁷ *Aynı yer.*

²⁸ Harid Fedai ve Mustafa H. Altan, *Hatıralar Fadıl Niyazi Korkut*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Gazimağusa, 2000, s. 28.

²⁹ George Hill, *Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948*, Çev. Nazım Can Serbest, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016, s. 533.

inşaatına 1900 yılında başlanmıştır.³⁰ Kuşkusuz Büyük Britanya Kraliçesi I. Victoria'nın 22 Ocak 1901'de ölümü ile okulun adı İngiliz hükümeti için daha da anlamlı hale gelmiştir. Bu dönemde kraliçenin adının yaşatılması için Lefkoşa'da Victoria adı ile bir müze kurulmasına, Lefkoşa'nın en kozmopolit sokaklarından birine Victoria adı verilmesine (Bugünkü Salahi Şevket Sokağı) ve ayrıca Eylül 1901'de Kıbrıs Türk kızlarının yetiştirilmesi için açılan okula Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi ismi verilmesi İngiliz sömürge yöneticilerinin memnun olacağı bir durumdu.

Okul binası Eski Saray Sokağı'nda bulunan boş arazi üzerine dört odalık şekilde inşa edilmiştir.³¹ Böylece 1901'de açılan ve 1902 tarihinde öğrenci kabul eden Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi'nin ilk binası bu bina olmuştur. Günümüzde Eski Saray Sokağı'nda bulunan okulun ilk binası KKTC Turizm ve Çevre Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Merkezi olarak kullanılmaktadır.

İngiliz idaresinde adada ortaöğretim düzeyinde kızlar için eğitim verecek ilk okul Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi'dir. Adı geçen okul 1896-1898 Maarif Encümeni'nin aldığı karar ile idadide olduğu gibi Tali Okul İdare Komisyonu (Rüştiye ve İdadi Komisyonu) tarafından idare edilecekti. Okulun 1901 yılında açılması kararı da 1896-1898 döneminde Maarif Encümeni tarafından alınmıştır. Ayrıca Maarif Encümeni 1896-1898 devresinde aldığı bir başka kararla okulun adını Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi olarak belirlemiştir. Kızlara yönelik bir okul olduğu için okuldaki eğitim-öğretim programında verilen dersler arasında nakış ve dikiş dersleri de yer almaktadır. Okulda İngilizce müfredata da büyük önem verildiği yapılan sözlü tarih çalışmalarından ve okul öğrencilerinin sömürge idaresinin yaptığı İngilizce sınavlardaki başarılarından öğrenilmektedir. Okulun açılmasıyla birlikte müdire olarak okulda ilk görev yapan Binnaz Hanım Türkiye'den getirilmiştir. Sonraki yıllarda okulda görev yapacak olan öğretmenlerin bir kısmı okul mezunları arasından seçildiği kaynaklardan anlaşılmaktadır. Ayrıca okulun idaresinin sömürge hükümetin kontrolünde olacağı ve İdadi komisyonu olan Türk Tali Okullar İdare Heyeti ile program komisyonunun Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi'nin yönetimi ve programını düzenlemeye nezaret edecekleri belirtilmiştir.³² 1901 yılında dört odadan oluşan okul binasının tamamlanmasıyla birlikte yapılan gösterişli bir açılış töreni ile okul eğitim hayatına başlamıştır. Yapılan törene dönemin İngiliz yüksek komiseri Sir W. F. Haynes Smith ile birlikte adada görev yapan diğer İngiliz yetkililer yanı sıra Kıbrıs Türk toplumunun ileri gelenleri de katılmışlardır. Okulun açılış törenine katılanlar arasında başkadı Osman Nuri Efendi, Müftü

³⁰ An, *age.*, s. 162; Çapa, *agm.*, s. 101.

³¹ Fedai ve Altan, *age.*, s. 28.

³² Behçet, *age.*, s. 78-79, 115.

Hacı Ali Rıfka Efendi, Yasama Meclisi üyesi Hacı Derviş Paşa, Adliye Hâkimi Ahmet İzzet, Evkaf Murahhası Mehmet Sadık Efendi, Evkaf Tercümanı Musa İrfan Bey, Baş Müffettiş J. Spencer, Müfettiş Ahmet Cemal Efendi, Kadı kâtibi Ahmet Muhittin Efendi, Tüccar Bodamyalızade Şevket Efendi, Osmanlı Mektepler Müfettişi Hüseyin Ata Efendi, Yırık Derviş Efendi, tercüman A. Ütücüyan Efendi yer almaktadır.³³ Bu arada okul 1901 yılında görkemli bir şekilde açılmasına rağmen okula öğrenci alımı 1902 yılında gerçekleşmiştir.³⁴

Viktorya İslâm İnas Sanayi Mektebi'nde Görev Yapan Müdire ve Öğretmenler

Viktorya İslâm İnas Sanayi Mektebi ilk açıldığı dönemden itibaren katkıları yadsınamayacak değerli müdire ve öğretmenler okulda görev yapmıştır. Okulda görev yapan öğretmenler İngiliz Sömürge Yönetimi izin verdiği dönemlerde Türkiye'den getirilmiş izin vermediği dönemlerde ise Kıbrıs'tan daha çok okulun mezun öğrencilerinden yararlanılmıştır.

Okulda görev yapan ilk müdür yukarıda da belirtildiği üzere İstanbul'dan adaya getirilen müdire Binnaz Hanımdır. Aynı şekilde okula atanan ilk öğretmen de Şaziye Hanım'dır. Hatice Hanım ve Emine Hanım isimli kişiler ise alfabeti olarak sırayla okula öğretmen olarak görev yapmışlardır.³⁵ Sonraki yıllarda okulda alfabeti olarak görev yapan Emine Hanım görevinden ayrılınca yerine Şefika Hanım göreve başlamıştır. Okulda görev yapan öğretmenlerin maaşları okulda öğrenim gören öğrencilerden alınan duhuliyeye (kayıt) paralarından ve hükümetin yaptığı yardımlardan oluşturulan bütçeden ödenmiştir.³⁶

1902 yılında öğretim hayatına başlayan Viktorya İslâm İnas Sanayi Mektebi ilk mezunlarını 1904-1905 öğretim yılında vermiştir.³⁷ Okulun ilk mezunlarından olan Şaziye Hafız 1905 yılında mezun olduktan sonra okulda öğretmenliğe başlamıştır. Şaziye Hanım okulda on şilin maaşla çalışmaya başladığını belli bir süre sonra ise maaşının 4 Kıbrıs lirasına çıkarıldığını belirtmiştir.³⁸ 1932-1933 döneminde Viktorya Kız Okulunda görev yapan müdirenin maaşı yıllık £150 iken öğretmenlerin maaşı ise yıllık £24-£120 arasında değişmekteydi.³⁹

³³ An, *age.*, s. 162.

³⁴ Dedeçay, Kıbrıs Türk Kadınının Eğitim..., s. 50.

³⁵ An, *age.*, s. 162.

³⁶ Önge ve Kanmaz, *agm.*, s. 9.

³⁷ Önge ve Kanmaz, *agm.*, s. 9.

³⁸ Melek Özkan ve Ayşe Canay, "Okulumuzun İlk Mezunlarından Sayın Hocamız Şaziye Hafız Mustafa ile Bir Röportaj", *Utku Dergisi, Lefkoşa Türk Kız Lisesi*, 1976-1977, s. 8.

³⁹ Behçet, *age.*, s. 245.

Okulun ilk müdiresi olan Binnaz Hanım rahatsızlanınca 5 yıllık görev süresini tamamlayamadan görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Binnaz Hanım'ın görevinden ayrılması üzerine okula müdür vekili olarak Kıymet Fahri atanmıştır. Kıymet Hanım Türkiye'den uygun şartlarda bir müdire bulunup atanıncaya kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁰ Kaynaklardan Çanakkale Biga Kız Okulu Öğretmenlerinden Seher Hanım'ın 1907 yılında okula müdire olarak atandığı öğrenilmektedir. Seher Hanım bu görevini 1924 yılının sonuna kadar sürdürecektir.⁴¹

1920'li yıllarda Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi adada aydın insanların kızlarını eğitim öğretim için gönderdiği bir eğitim kurumuydu. Dönemin aydınlarından Birlik Gazetesi sahibi Hacı Bulgurzade Ahmet Hulusi Efendi'nin üç kızı da burada öğrenim görmüşlerdir. Hatta Hıfisiye Ziya Hacıbulgur 1917'de Viktorya'dan mezun olarak okulda öğretmenliğe başlamıştır. Hıfisiye Hanım o dönemin müdiresi Seher Hanım ile ilgili olarak hanımefendi ve ciddi bir müdire olduğunu söylemektedir. Ayrıca o yıllarda okulda görev yapan öğretmenlerin okula peçeli ve çarşaflı geldiklerini anlatmaktadır.⁴² Hıfisiye Hanımın kardeşi Kadriye Hulusi Hacıbulgur ise 1920'de Viktorya'dan mezun olmuş ve o da ablası gibi 6 yıl boyunca okulda öğretmenlik yapmıştır. Ahmet Bey'in üçüncü kızı olan Melahat Hacıbulgur ise Viktorya'yı bitirdikten sonra İstanbul'a eğitim almak için ilk giden kız öğrenci olmuştur. İstanbul'daki okulunu bitirip adaya dönünce o da kardeşleri gibi Viktorya da öğretmenlik yapmıştır.⁴³

1922-1924 Tali Okullar İdare heyeti komisyonunca Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi'ne İstanbul Maarif Nezaretinden bir müdire istenmesine karar verilmiştir. Bu arada Komisyon okula Türkiye'den çeşitli branşlarda öğretmen getirilmesini de talep etmiş ancak bu istek İngiliz yönetimi tarafından kabul edilmemiştir. Söz konusu dönemde Viktorya'ya Türkiye'den bir müdire gelinceye kadar önceki yıllarda olduğu gibi adadan Nazlı Hanım müdire vekili olarak atanmıştır.⁴⁴

1924-1925 ders yılı Mart ayında Viktorya okuluna müdire olarak İstanbul'dan Suade Reşat Hanım tayin edildiği 1924-1926 Tali Okullar Komisyonu İdare Heyeti toplantı tutanaklarından öğrenilmektedir.⁴⁵ Fakat bu

⁴⁰ Servet Sami Dedeçay, *Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi ve Türk Kadınının Hakları (1902-1985)*, Kıbrıs Postası Basımevi, Magosa, 1985, s. 20.

⁴¹ Dedeçay, *age.*, s. 21.

⁴² Ali Nesim, *Batmayan Eğitim Güneşlerimiz Kıbrıs Türk Eğitimi Hakkında Bir Araştırma*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Ulus Ofset Matbaacılık, Lefkoşa, 1987, s. 203.

⁴³ Nesim, *age.*, s. 206.

⁴⁴ Behçet, *age.*, s. 124.

⁴⁵ Behçet, *age.*, s. 125.

dönemde İstanbul'dan gelen müdirenin adının Suat Seit Hanım (Suat Seyit/Suad Said) olduğunu okulun müdireler fotoğraflarında ve diğer kaynaklardan anlaşılmaktadır.⁴⁶

Kaynaklardan Suat Seyit Hanım'ın 1925 yılında adaya geldiği ve görevine başladığı öğrenilmektedir. Suat Hanım 1931 yılına kadar okulda görev yapmış ve söz konusu yılda görevinden ayrılarak Türkiye'ye geri dönmüştür. İlgili dönemde komisyonunun aldığı kararlardan bir diğeri de Miss Whittal isimli yabancı bir öğretmenin İngilizce dersleri için okula tayin edilmesidir. Ayrıca Viktorya Kız okulunda 24 Mayıs 1925 tarihinde öğrencilerin bir yıl boyunca yaptıkları ürünlerden bir sergi yapılması da komisyonda alınan kararlar içinde yer almaktaydı.⁴⁷

Dedeçay, 1925 yılında adaya gelen Suat Seyit Hanım'ın görev yaptığı dönemde okulda Atatürk devrimlerinin Kıbrıs'ta uygulanması için çeşitli çalışmalar yaparak Atatürk ilkelerinin okulda okutulmasını sağladığından bahsetmektedir.⁴⁸ Bir başka deyişle çağdaşlaşmaya yönelik faaliyetler 1925'te Suat Seyit'in Viktorya Kız okuluna tayini ile başladı. Suat Seyit Hanım okula müdire olarak gelirken kendisiyle birlikte Atatürk devrimlerini de getirmiştir. O dönemdeki öğretmen kadrosuyla birlikte çalışmaları sonucunda Kıbrıs Türk basını aracılığıyla Atatürk devrimleri ada halkına da duyurulmuştur. Birçok devrim okulda öğrencilere öğretilerek öğrenciler aracılığıyla ada halkına yayılması sağlanmıştır. Kıbrıs Türklerinin Latin esaslı harfler ile Türkçeyi okuyup yazmaları, erkeklerin başlarına fes yerine şapka takmaları, kadınların çarşaf yerine manto ve şapka giymeleri başlarına eşarp örtmeleri Suat Hanım'ın okulda müdire olarak göreve gelmesiyle başlamıştır.⁴⁹ Münevver Ahmet Hulusi anılarında ilgili dönemde Türkiye'den gelen müdire Suat Seyit Hanım'ın ve Fen öğretmeni Melahat Hacıbulgur'un çarşafsız olmaları sonucunda okula devam eden Münevver Hanım ve dört arkadaşı da çarşaflarını çıkarmalarına etki ettikleri kaynaklardan öğrenilmektedir.⁵⁰

Ayrıca bu yıllarda Türkiye'den gelen müdürlerin ve öğretmenlerin Kıbrıs Türklerinin milli bilincinin gelişmesinde etkili oldukları anlaşılmaktadır.⁵¹ Bu arada söz konusu dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nde uygulanan birçok inkılabın okulda uygulandığı kaynaklardan öğrenilmektedir. Bunlardan bir tanesi de kılık kıyafet konusunda yapılan inkılabtır. Türkiye'de uygulamaya başlanan

⁴⁶ An, *age.*, s. 163; Dedeçay, *Kıbrıs Türk Kadınının Eğitim*, s. 39; Çapa, *agm.*, s. 102.

⁴⁷ Behçet, *age.*, s. 127.

⁴⁸ Dedeçay, *agm.*, s. 39.

⁴⁹ *agm.*, s. 22-23.

⁵⁰ *agm.*, s. 89.

⁵¹ Bülent Evre, *Kıbrıs Türk Milliyetçiliği Oluşumu ve Gelişimi*, Işık Kitabevi Yayınları, Lefkoşa, 2004, s. 92.

kılık kıyafet devrimi adanın birçok yerinde olduğu gibi okulda da uygulamaya başlayarak öğrenciler okula çarşafsız gelmeye başlamışlardır. Suat Seyit Hanım'ın müdire olduğu dönemde okul her ne kadar da Viktorya Kız Lisesi olarak isimlendirilmiş olsa da bu isimlendirme resmi olmamıştır.⁵² Dedeçay, Suat Seyit Hanım'ın eğitiminin istenilen düzeyde olmamasına rağmen görgülü olduğunu ve Fransızca bildiğini belirtmektedir. İlgili yıllarda Suat Seyit Hanım ve diğer öğretmenlerin çabaları ile okuldaki öğrenci sayısı da arttırılmıştır. Dedeçay ve Cahit gibi yazarlar Suat Seyit Hanım'ın Atatürk devrimlerini savunan okulun gelişmesinde önemli bir role sahip olduğunu aktarmaktadırlar.⁵³ Viktorya Kız Lisesi'nin değerli öğretmenlerinden Peyker Teyfik kendisi ile yapılan röportajda Suat Seyit Hanım'ın görev yaptığı dönemde öğrenci olduğunu belirterek Suat Hanım'ın kültürlü ve disiplinli bir müdire olduğunu ifade etmektedir.⁵⁴ Kadriye Hulisi Hacıbulgur da Suat Seyit Hanım'ın Kıbrıs Türk kadınının gelişmesinde önemli bir isim olarak bahsetmektedir.⁵⁵ Fakat dönemin Türkiye Cumhuriyeti Konsolosu (Şehbender) olan Asaf Güvenir 24 Nisan 1927 tarihli raporunda Suat Seyit Hanım'ı modern görünmesine rağmen, eski düşünceli olarak niteleyerek Viktorya Kız Mektebi'nin de lise değil ortaokul derecesinde bir okul olduğunu yazmıştır. Ayrıca Asaf Bey yayınladığı raporunda Lefkoşa'daki Kız Lisesi yani Viktorya İnas Mektebi hakkında çeşitli olumsuz düşüncelerinden bahsetmektedir.

Asaf Bey'e göre Rüştüye derecesinde olan bu okulun lise olma özelliğinden oldukça uzaktır. Ayrıca Asaf Bey Kız Lisesi müdiresi olan Suad Said (Seyit) Hanım'ın derhal görevinden alınması gerektiğini de raporunda belirtmiştir. Asaf bey raporunda Kız lisesinin düzeyinin Rüştüye düzeyinde olduğunu düşünmektedir. Türk kadını ilerlemeye ve yeniliğe ihtiyacı olmasına rağmen Suat Seyit Hanım'ın müdireliği döneminde bu görevi Viktorya kız lisesinin yapamadığını belirtmektedir. Her ne kadar müdirenin modern görünmesine rağmen düşünceleri ve hareketleri çağdaşıktan uzak olduğunu açıklamaktadır. Asaf Bey'in böyle düşünmesinin nedenleri arasında Türkiye'deki devrimlerin ve yeniliklerin tam anlamıyla Kıbrıs'a yansımaması, Türkiye maarifinde gördüğü yeniliklerin adada görememiş olması ve bundan duyduğu hayal kırıklığıdır. Fakat Asaf Bey adaya gelmeden önce ve Suat Seyit Hanım ile Kazım Bey'in okulda görevlere getirilmeden önce durumun çok kötü ve eğitimin İngiliz baskısı altında olduğunu da bilmemektedir. Çünkü gerek idadide gerek Viktorya'da öğretmenlik yapan öğretmenlerin ve öğrencilerin anılarından bu dönem ile

⁵² Dedeçay, *age.*, s. 22, 32.

⁵³ Dedeçay, *agm.*, s. 30, 40.

⁵⁴ Ufuk S. Taneri, "Sayısız Öğretmenlerin Öğretmeni Peyker Teyfik ile Röportaj", *Ufuk Dergisi*, 1976, s. 9.

⁵⁵ Nesim, *age.*, s. 204.

devrimlerin uygulanmaya başladığı, yeniliklerin başladığı anlaşılmaktadır.⁵⁶ Asaf Bey Türkiye Cumhuriyeti'nin adada görev yapan ilk konsolosu olmasından dolayı biraz fazla duygusal davranmış ve şartları yeterince anlayamadan ilgili raporunu hazırlamıştır. İlgili raporda Asaf Bey'in bir konsolos olarak değil adeta bir eğitim müfettişi olarak hareket ettiği de hissedilmektedir. Her ne kadar kaynaklarda net bilgi bulunmasa da Asaf Bey ile müdire hanım arasında bir sorun olduğu da düşünülmektedir. Bu durum da Asaf Bey'i etkilemiş olabilmektedir. Bu arada adada Asaf Bey'den başka müdire Hanım hakkında olumsuz düşünen biri yoktur.

Bu olumsuz görüşe rağmen o dönemleri yaşayan öğretmen ve öğrenciler Asaf Bey'in raporunda anlattıklarına katılmadıkları anlaşılmaktadır. Nitekim 23 Mayıs 2017 tarihinde Gülgün Serdar'la yapmış olduğumuz söyleşide, annesi Hatice Necati Hanım'ın Suad Said Hanım tarafından teşvik edilerek öğretmenliğe başladığını ifade ederek annesi gibi birçok başarılı Viktorya Okulu mezunun Suad Said Hanım'ın gayretiyle topluma kazandırıldığını annesinin kendisine aktardığını belirtmiştir. Ayrıca Gülgün Hanım annesinin kendisine aktardıkları arasında Suad Said Hanım'ın sadece akademik olarak donanımlı olmadığını sosyal açıdan da toplumu özellikle de kadınları yönlendirici, teşvik edici birçok çalışmada bulunduğunu ifade etmiştir.⁵⁷

1929 yılında Viktorya'da öğrenci olan Peyker Tevfik hem Türkçeyi hem de Arapçayı okuyup yazabilmekteydi. Peyker Hanım'ın öğrenciliği döneminde hatırladığı öğretmenleri arasında Hıfsiye Hacı Bulgur, Melahat Hacı Bulgur ve Hatice Necati bulunmaktaydı.⁵⁸ Bu arada birçok Viktorya mezunu gibi Peyker Hanım da Türkiye tahsilini tamamlayıp adaya döndükten sonra yıllarca mezun olduğu okulda öğretmen olarak çalışmıştır. Dedeçay'a göre Mesadet Derviş, Hatice Necati ve Nefer Rüstem Atatürk devrimlerini ve ilkelerini okulda öğreten ilk öğretmenlerdendir.⁵⁹

1931 yılında Suat Seyit Hanım Türkiye'ye döndükten sonra okulun başına müdire vekili olarak Hıfsiye Hanım (Hıfsiye Ziya Hacıbulgur) getirilmiştir.⁶⁰ Daha sonra ise 21 Ekim 1931 yılında toplanan Lise komisyon Heyeti Viktorya Kız Lisesi müdürlüğüne vekâleten Hatice Hanım'ın (Hatice Necati) getirilmesi karar vermiş ve Hatice Hanım bir yıl bu görevi yürütmüştür.⁶¹ Hatice Hanım'dan sonra ise 1931 yılından 1935 yılına kadar okula yeni bir müdire atanıncaya kadar okulun öğretmenleri vekâleten bu görevi yürütmüşlerdir. 1933

⁵⁶ Çapa, agm., s. 106.

⁵⁷ Gülgün Serdar ile 23 Mayıs 2017 tarihinde yapılan röportaj.

⁵⁸ Peyker Tevfik ile 22 Ekim 2008 tarihinde yapılan röportaj.

⁵⁹ Dedeçay, agm., s. 14.

⁶⁰ "Kız Lisemizin Mükafat Merasimi Yapıldı", Söz Gazetesi, 25 Haziran 1931.

⁶¹ "Lise Komisyonu İçtimai", Söz Gazetesi, 29 Teşrinievvel 1931, s. 2.

yılından itibaren okula müdire vekili olarak lise (erkek lisesi) müdürü İsmail Hikmet Bey'in (İsmail Hikmet Ertaylan) eşi Mevhibe İsmail Hikmet atanmıştır. 1934-1935 döneminde ise müdire vekilliğine Mesadet Derviş atanmıştır.⁶² Bu arada 1933 yılında İngilizceyi iyi bildiği için Beria Remzi Özoran'ın okulda yardımcı İngilizce öğretmenliği yaptığını anılarından öğrenmekteyiz.⁶³

1935 yılında İngiliz Sömürge Yönetimi okullar üzerindeki denetimini daha da arttırarak Viktorya Kız Okulu'na ilk defa İngiliz bir müdire olan Miss B. A. Bullen atanmıştır. Miss B. A. Bullen 1935-1939 yılları arasında Viktorya Kız Okulu müdire olarak görev yapmıştır.⁶⁴

Viktorya'nın değerli öğretmenlerinden Nezaket Hüseyin anılarında 1937-1938 öğretim yılında Viktorya Kız Okulu'na öğrenci olarak kaydolduğunu anlatmaktadır. Nezaket Hanım da diğer Viktorya mezunları gibi okuldan mezun olduktan sonra evlenene kadar belli bir dönem okulda öğretmen olarak çalışmıştır.⁶⁵ Viktorya Kız Lisesi'nden mezun olup Türkiye'de eğitim aldıktan sonra adaya dönen bir başka Viktorya mezunu olan Peyker Tefvik, 1938-1939 yıllarında Maarif Komisyonu Üyesi Şevket Bodamyalızade'nin katkılarıyla Viktorya Kız Lisesi'ne öğretmen olarak atanmıştır. Peyker Hanım okula ilk atandığı dönemde her dersi verirken sonraki yıllarda sadece matematik dersi vermiştir.⁶⁶

1939 yılında okul müdiresi Miss B. A. Bullen ölünce yerine Mrs. Stone müdire vekili olarak atanmış ve bir yıl müdire olarak görev yapmıştır. 1939 yılı içerisinde İngiliz yönetimi müdire olarak Miss Stapley'i görevlendirmiş ve Miss Stapley 1945 yılına dek görevini sürdürmüştür.⁶⁷

Okulda görev yapan öğretmenlerden birisi olan Mevhibe Hanım Viktorya ve sonrasında farklı isimler alan okulda 1983 yılına kadar öğretmenlik ve müdür yardımcılığı yapmıştır.⁶⁸ 1941 yılında okulda öğretmenlik yapanlardan birisi olan Hatice Tahsin, Viktorya Kız Okulu'ndan mezun olmuş ve 1941 yılında okulda geçici İngilizce dersleri vermeye başlamıştır. Daha sonra bu okula sürekli öğretmen olmuştur. Hatice Tahsin anılarında bu dönemde okulda görev yapan müdirelerinin İngiliz olduğundan dolayı milli bayramları gizlice kutladıklarına

⁶² Dedeçay, *age.*, s. 22.

⁶³ Nevsan Babacan ve Diğerleri, Okulumuz Mezunlarından Sayın Beria Remzi Özoran'la Konuştuk, *Utku Dergisi*, 1986-1987 Yıllığı, s. 4.

⁶⁴ Dedeçay, *age.*, s. 23.

⁶⁵ Selda Atamsoy vd, "Yıllar Süren Şerefli Bir Meslek Yaşamı, Nezakat Hüseyin Söyleşisi", *Utku Dergisi*, 1985-1986 Yıllığı, s. 32.

⁶⁶ Nesim, *age.*, s. 348.

⁶⁷ Dedeçay, *age.*, s. 23.

⁶⁸ Bilgen Özdağ, "42 Yılın Öyküsü", *Utku Dergisi*, 1982-1983 Yıllığı, s. 11.

anlatmaktadır. Ayrıca Hatice Hanım okulda izci örgütünü kuran öğretmenlerden birisidir.⁶⁹

1945-1946 döneminde Mrs. Stone tekrar okulda müdire vekili olmuştur. Okul 1945-1946 yılında aynı sokakta bulunan diğeri bir binaya taşınarak eski okul binası da yurt olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1946-1947 öğretim yılında okula müdire olarak Miss H. R. Clarke atanmış ancak 1947 yılından 1952 yılına dek müdirelik görevine Mrs. Stone tekrar getirilmiştir.⁷⁰ Bu arada 1946 yılında Viktorya Kız Lisesi'nde müzik öğretmenliği yapan Jale Derviş sözlerini Kamran Aziz'in yazdığı Lefkoşa Türk Kız Lisesi Marşı'nı bestelemiştir.⁷¹

1951-52 döneminde okullar üzerindeki İngiliz baskısı azaldığından dolayı 1935'ten beri okulu yöneten İngiliz müdirelerden sonra okula vekâleten Türk müdire atanmıştır. Söz konusu karar üzerine okul müdire vekilliğine Fitnat Zeynel Hanım atanmıştır. Daha sonra 1952 yılında okulun açıldığı ilk yıllarda olduğu gibi okula Türkiye'den bir müdire getirilmesine İngiliz sömürge yönetimi izin vermiştir. Sömürge Yönetiminden alınan izin doğrultusunda 1952-1954 tarihlerinde Semahat Özlem müdirelik görevine getirilmiştir.

1954-1955 yılında Peyker Teyfik müdire vekilliği görevini, 1955-1969 yılları arasında ise Leman Feridun okul müdürlüğünü müdire olarak yürütmüştür. Okul 1968-1969 öğretim yılından itibaren günümüzde Lefkoşa Türk Lisesi olarak kullanılan binaya taşınmıştır. 1969 yılında Leman Hanım'ın yerine okula Melike Oğuz Beyitoğlu müdire olarak atanmıştır.

Viktorya İslâm İnas Sanayi Okulu'nda Eğitim ve Öğretim

1902 yılında eğitim ve öğretim hayatına başlayan okulda ilk başta öğrencilerin eğitim aldığı bir bina varken sonraki yıllarda dört sınıflık bir ilkokul ve iki sınıflık bir de rüştiye kısmı da oluşturulmuştur. Bu arada okulun rüştiye kısmını bitirenler okulda öğretmen olarak görev yapabilmekteydiler. Okul ilk açıldığı yıllarda öğrenim gören öğrenci sayısı ilkokulda 30-35, orta kısmında ise 25-30 kadardı. Okutulan dersler arasında Kuran-ı Kerim, Tecvit, Türkçe Okuma, Sarf, Muhtasar Coğrafya, Tarih-i Osmanî, Hesap ve Elishleri gibi dersler bulunmaktaydı.⁷² Elish dersleri arasında dikiş, nakış, tığ işi (dantel), yün işi gibi işlerin öğrenildiği dersler yer almaktaydı. Öğrenciler okulda üniforma olarak yerli alacası denilen sarı, beyaz kumlu renkte bir kıyafet giymekteydiler. Ayrıca öğrencilerin giydikleri üniformalarında okulu simgeleyen bir arma yer

⁶⁹ Dedeçay, agm., s. 91.

⁷⁰ Okul yıllığımız Utku 50. Sayıya ulaştı, *Utku Dergisi*, 1984-1985 Yıllığı, s. 2.

⁷¹ Nesim, *age.*, s. 320; Lefkoşa Türk Kız Lisesi Viktorya Kız Lisesinin sonraki dönemde aldığı isimlerden birisidir.

⁷² An, *age.*, s. 164.

almaktaydı.⁷³ 1905 yılında okuldan mezun olan Şaziye Hanım söz konusu dönemde okulda sınavların yılda iki kez yapıldığını ve o yıllarda okulun Cuma günleri tatil olduğunu anlatmaktadır.⁷⁴

Okula zaman içerisinde artan talepler üzerine 1910 yılından itibaren okula giriş için çok basit bir sınav yapılmaya başlanmıştır. Halk arasında bu sınava *dubul imtibanı* adı verilmekteydi.⁷⁵ 1910-1912 Tali Okullar İdare heyeti Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi avlusunda bir kız ilkokul binası inşa edilmesine karar vermiştir. Bu kararlar birlikte 1910 yılında ilkokul ile Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi binaları ayrılmıştır. 1912-1914 Tali Okullar Komisyonunda önemli kararlar almıştır. Bu dönemde Viktorya İslam İnas Sanayi mektebi programına terzilik ve çulhalık dersleri eklenmiştir. Bu derslerin öğretmenliğine ise İsmet Hanım £1 maaşla tayin edilmiştir. Bu arada dönemin yüksek komiserinin eşinin okula bağışladığı £5 ile öğrencilerin kullanması için dokuma tezgâhı satın alınmıştır. 1914 bütçesinden ise Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi'ne £100 ayrılmıştır.⁷⁶

1914-1916 Tali Okullar Komisyonu İdare Heyetinin aldığı kararla Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi 1915-1916 yılından itibaren 4 sınıfa yükseltilmiştir. Ayrıca bu öğretim yılında demirbaş eşya defteri uygulamasına geçilmiştir. 1918-1920 Tali İdare Heyeti komisyonu üyelerinin aldığı karar ile Viktorya öğrencilerinin okul armalarını yapmaları ve İdadi öğrencileri için de arma hazırlamaları kararı alınmıştır. Bu armaların öğrencilerin yakalarına takılmasına karar verilmiştir. Yine aynı komisyon Viktorya'nın sınav giriş ücretinin £1 olmasına ve koğuş ücretinin ise ayda 4 şilin olmasına karar verilmiştir.⁷⁷ 1922 yılına kadar okula öğrenciler üniformalı ve çarşafly geliyorlardı.⁷⁸

Bu dönemde okulda Kur'an-ı Kerim, Türkçe, Tarih, Coğrafya, Matematik, Farsça okuduklarını ve kumaş dokumak, halı yapmak, dantel işlemek, ipek böceğinden ipek çıkarmak gibi el işleri yaptıklarını belirtmiştir. 1920 yılında çıkarılan maarif yasası, önceki yıllarda çıkarılan yasalara nazaran merkezileştirme ve eğitimi kontrol etme açısından daha etkili bir yasadır. 1920'li yıllarda Maarif encümenine Kavanin (Yasama) meclisinden 3 Türk üye ve İngiliz Başmüfettişi üye olarak atanmaktaydı. Alınan bu kararla birlikte Maarif Encümeninde görev yapan seçimle gelen altı üyenin üyeliği kaldırılmıştır. Ayrıca Kaza Maarif

⁷³ Dedeçay, agm., s. 50.

⁷⁴ Melek Özkan ve Ayşe Canay, "Okulumuzun İlk Mezunlarından Sayın Hocamız Şaziye Hafız Mustafa ile Bir Röportaj", *Utku Dergisi, Lefkoşa Türk Kız Lisesi*, 1976-1977, s. 8.

⁷⁵ Dedeçay, agm., s. 33.

⁷⁶ Behçet, *age*, s. 117, 119.

⁷⁷ Behçet, *age*, s. 120, 123.

⁷⁸ Dedeçay, agm., s. 48.

encümeni, öğretmen atamaları gibi işler vali tarafından yürütülmeye başlanmıştır.⁷⁹

1923 ve sonrasındaki yıllar Türkiye’de Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte ülkede çağdaşlaşma yolunda Atatürk devrimlerinin gerçekleştirildiği yıllardır. Anavatan Türkiye’nin izinden giden Kıbrıs Türkleri de bu dönemde Atatürk devrimlerinin birçok alanda olduğu gibi eğitim kurumlarında da uygulamışlardır. Bu dönemde adada faaliyet gösteren eğitim kurumlarından birisi olan Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi’nde çağdaşlaşmak adına çeşitli faaliyetler yürütülmüştür.

Daha önce de belirtildiği üzere okulun kuruluş tarihinden itibaren 1925 yılına kadar öğretim süresi üç yıl olarak belirlenmiş iken 1925 yılında bu süre dört yıla çıkarılmıştır.⁸⁰ An, 1925-1926 öğretim yılında okulda eğitim gören öğrenci sayısının 96 olduğu belirtmektedir.⁸¹ Yukarıda da belirtildiği üzere söz konusu dönemde okuldaki İngilizce derslerini ilk kez İngiliz bir bayan öğretmen vermeye başlamıştır. Okulun müfredatı ise Türkiye Cumhuriyeti ortaokulları ile aynı düzeye getirilmiş ve ulaşım sorunu olan öğrencilerin kalmaları için ilk kez bir kız yurdu açılmıştır. Yine bu dönemde okulun lise düzeyine çıkarılmasına ilişkin görüşler ortaya atılmıştır. Ayrıca okula alınan piyano ile müzik derslerine başlanmıştır.

1926-1928 dönemi Tali Okullar İdare Heyeti’nin aldıkları kararlara göre okula yeni bir el işi dersi olarak halı dokuma dersi konmuştur. Ayrıca artan öğrenci sayısından dolayı okul binasının genişletilmesi kararı alınmıştır. Bu arada okuldaki rüştiye sınıfları ise Ayasofya Kız okuluna taşınarak ve okula giriş sınav ücreti ise artırılıp 30 şilin yapılarak okulda bir rahatlama yapılmak istenmiştir.⁸² 1928 yılında harf devrimi kabul edildikten hemen sonra Viktorya Kız Lisesi’nde yeni harflerle eğitim ve öğretime başlanarak ilk olarak lisenin son sınıfındaki öğrencilere öğretilmiştir. Bu olay Maarif Müdürlüğü’nün yeni harfleri uygulamayı müfredata almasından önce olmuştur.⁸³ Bu durum da Viktorya okulunun birçok alanda olduğu gibi yeniliklerde de öncülük yaptığını göstermektedir.

1931 yılında Kıbrıs’ta meydana gelen siyasi gelişmeler birçok alan gibi eğitimi de derinden etkilemiştir. 1931 isyanını bahane eden İngiliz yönetimi Kavanin Meclisini kapatmış, basına sansür getirmiş ve milliyetçilik düşüncesi ile ülke

⁷⁹ Feridun, *age.*, s. 335.

⁸⁰ Çapa, *agm.*, s. 101.

⁸¹ An, *age.*, s. 164.

⁸² Behçet, *age.*, s.12.

⁸³ Ali Efdal Özkul ve Yurdagül Akcansoy, “Yeni Türk Harfleri’nin Kıbrıs’ta Kullanılması ve Yaşanan Problemler”, *80. Yılında Türk Harf İnkılabı Uluslararası Sempozyumu 10-11 Kasım 2008*, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 2010, s. 417-421.

dışından getirilen okul kitaplarını yasaklamıştır. Ayrıca İngilizler adada Milli günlerin kutlanmasına ve bayrak çekilmesine de karşı çıkmıştır. Bu dönemde ülkede olduğu gibi okullarda da Atatürk devrimlerinin uygulanması da kesintiye uğramıştır.⁸⁴ Yaşanan bu gelişmeler adanın büyük okullarından birisi olan Viktorya Kız Mektebi'ni ve diğer okulları da derinden etkilemiştir.

1932-1933 yılından itibaren İngiliz Hükümeti Kıbrıslı Türk ve Rumlara İngilizce *ordinary* ve *distinction* sınavlarını geçmelerini de bir kanun çıkararak zorunlu tutmuştur. 1935 yılında İngiliz yönetiminin çıkardığı yeni bir maarif kanunu ile eğitim merkezileştirilerek ilkokulların eğitim süresi 5 yıldan altı yıla çıkarılmış ve rüştiyeler kapatılmıştır.⁸⁵ İlgili yılda okul kitaplarının hükümet tarafından belirlenmesi, Maarif encümen üyeleri ve kaza komisyon üyelerinin İngiliz hükümeti tarafından seçilmesi, Maarif vergilerinin kontrolünün hükümetin elinde olması, Maarif encümeninin danışma niteliğinde olması ve maarif giderlerini karışlamak üzere Türklerin arazi vergilerinin artırılması gibi eğitimi tamamen İngiliz hükümetinin kontrolüne veren kararlar da hayata geçirilmiştir.⁸⁶ Özellikle bu dönemde Türkiye'den kitap gelmesini İngiliz yönetimi yasakladığından bütün okullarda "Kitapsız Tedrisat" dönemi denilen devir başlamıştır. Öğretmenler kitapsız eğitime devam etmelerine rağmen yine de Atatürk İlke ve İnkılaplarının Kıbrıs'ta öğretilmesinden vazgeçmemişlerdir.⁸⁷

1935-1936 yıllarında hazırlanan kanunlar ile Viktorya Kız Okulu valinin tayin ettiği Tali Okullar İdare Heyeti tarafından yönetilmiştir. 1935 yılında okulda 90 tane öğrenci bulunmaktadır.⁸⁸ Yine aynı öğretim yılı içinde rüştiye 4. sınıfı Viktorya'dan alınarak ilkokula eklenmiş ve okula bir 9. sınıf ilave edilmiştir. Böylece 1935 yılından itibaren okulun eğitim süresi 6 yıl olmuştur. Ayrıca okulda uygulanan ders programının bir bölümü İngilizce uygulanmaya başlanmıştır. Bunun nedeni ise Viktorya okulunda eğitim alan öğrencileri ilkokul öğretmeni olarak yetiştirmektir. 1935 yılından itibaren okul üniforması yeşil yollu alaca kumaştan yapılmıştır. Bu üniforma II. Dünya Savaşı sonuna kadar giyilmiştir.⁸⁹

1935 yılından itibaren ders programında da bazı değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişiklikler arasında ev idaresi derslerine daha geniş yer verilmesi ile daktilo derslerinin artırılması dikkat çekmektedir. Ayrıca okulda önem verilen diğer konular arasında spor faaliyetleri, müsamere ve sergi de bulunmaktadır.

⁸⁴ Meltem Onurkan Samani, *Kıbrıs Türk Milliyetçiliği*, Lefkoşa 1999, s. 66.

⁸⁵ Behçet, *age.*, s. 245, 172.

⁸⁶ Süha, *age.*, s. 227.

⁸⁷ Nesim, *age.*, s. 25.

⁸⁸ Merve Başak Barut, *Viktorya Kız Okulu*, Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Lefkoşa 2015, s. 20.

⁸⁹ Dedeçay, *agm.*, s. 32, 50.

Okulda beden eğitimi, ritmik danslar, jimnastik, voleybol, basketbol, tenis, izcilik önem kazanmıştır. 1937 yılından itibaren ise müfredata ev idaresi dersi eklenmiştir.⁹⁰

1937-1938 öğretim yılında Viktorya Kız Okulu'na öğrenci olarak kaydolan Nezaket Hüseyin öğrencilik yıllarında okulun ne kolej ne de lise olduğunu, ikisinin ortasında bir eğitim-öğretim kurumu olduğunu belirtmektedir. Ayrıca ortaokulda okudukları tüm dersler Türkçe iken üst sınıflardaki derslerin ise İngilizce olduğunu anlatmaktadır.⁹¹

İlgili dönemde okul binası da Müftü Raci Sokağı'nda (günümüzde Selen Otopark) bulunan binasına taşınmıştır. İlk olarak okul binası olarak kullanılan bina sonraki yıllarda aynı yere yeni bir bina yapılıncaya kadar yurt olarak kullanılmıştır.⁹² 1939 yılında başlayan II. Dünya Savaşı Kıbrıs'ta da etkisini göstermiştir. Kıbrıs adası söz konusu yılda İngiliz sömürgesi olduğundan dolayı İngiltere adadan da ordusuna gönüllü askerler almaya başlamıştır. Bu dönemde Viktorya Kız Lisesi'nde yapılan dans gösterileri, müsamereler, sergiler, spor müsabakaları savaş dolayısıyla durdurulmuştur.

1948-1949 öğretim yılının Mayıs ayında okul dergisi olan *Utku* ilk kez yayımlanmıştır. *Utku* dergisi zamanla Viktorya Okulu'nun bir yayın organı gibi çalışmış ve dergide okulun tarihiyle ve eğitimiyle ilgili çok değerli bilgiler paylaşılmıştır.⁹³

1950 yılında yayınlanan İngiliz Maarif kanununa göre Kıbrıs'ta hükümet kontrolüne giren tali okullara “amme yardımı gören tali okullar” adı verilmiştir. Söz konusu yıllarda Viktorya Kız Lisesi ile ilgili kararlar da Lefkoşa Tali Okullar Komisyonu tarafından alınmaktaydı. Bu komisyonun Viktorya Kız Lisesi ile ilgili aldığı kararlar arasında Viktorya'nın İngiliz müdiresinin görevine bir yıl daha devam etmesi ve okulun lise derecesine yükseltilmesi bulunmaktadır.⁹⁴

1951-1952 döneminde okul Viktorya Tali Kız Okulu olarak isimlendirilmiş, bir yıl sonra ise Viktorya Kız Okulu adını almıştır. İlgili dönemde öğretmenlerin maaşları da doğrudan hükümet tarafından ödenmiştir.⁹⁵ 1951-52 döneminde okullar üzerindeki İngiliz baskısı azaldığından dolayı 1935'ten beri okulu yöneten İngiliz müdürlerden sonra okula vekâleten Türk müdire atanmıştır. Aynı yıl (1952) okul, liseye dönüştürülerek 3 yıllık bir ortaokuldan sonra klasik

⁹⁰ Dedeçay, *age.*, s. 17.

⁹¹ Atamsoy vd, *agm.*, s. 32.

⁹² An, *age.*, s.165.

⁹³ “Okul yıllığımız *Utku* 50. Sayıya ulaştı”, *Utku Dergisi*, 1984-1985 Yılığ, s. 2.

⁹⁴ Behçet, *age.*, s. 137.

⁹⁵ Dedeçay, *agm.*, s. 38.

lise ve kolej bölümü olarak iki kola ayrılmıştır.⁹⁶ Yine bu dönemde Viktorya'dan mezun olan öğrencilerin Türkiye'deki üniversitelere girme hakkı tanınmış ve 1953 yılında okulun adı Viktorya Türk Kız Lisesi olarak değiştirilmiştir.

1957-1958 öğretim yılında okulun lise bölümüne Fen kolu eklenmiş ve yine aynı öğretim yılında kolej bölümüne de ticaret dalı dahil olmuştur. Böylece okul son yapılan değişikliklerle birlikte Türkiye'deki liselere denk bir lise durumuna getirilmiştir.⁹⁷ 1958 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakanı Adnan Menderes olduğundan dolayı okulun adı Adnan Menderes Kız Lisesi olarak değiştirilmiştir. İlgili dönemde okulda 29 öğretmen ve 611 öğrenci yer almaktadır.⁹⁸

1960-1979 Yılları Arasında Lefkoşa Türk Kız Lisesi

1960 yılında Türkiye'de meydana gelen siyasi gelişmeler sonucu okulun adı Lefkoşa Türk Kız Lisesi olarak değiştirilmiştir. Kuşkusuz artık Viktorya'nın kullanılmama nedeni ise ilgili yılda Kıbrıs'ın İngiliz yönetiminden çıkmasıdır. 1959-1960 öğretim yılında okuldan mezun olan Ülkü Hasan Tahsin (Ülkü Gündoğdu) okulda siyah önlük giydiklerini ve beyaz yaka ile kışın bere taktıklarını anlatmaktadır. Okulun kolej bölümünde okuduğunu bu yüzden İngilizceyi iyi bildiğini belirtmektedir. O döneme dair hatırladığı öğretmenler arasında Türkiye'den gelen Gülbeyaz Hanım, Matematik öğretmeni Peyker Tevfik, Tarih öğretmeni Erol Özçelik, resim öğretmeni Mevhibe Şefik ve müdirenin ise Leman Feridun bulunduğunu ifade etmektedir. Gündoğdu, 1960 yılında okulun son sınıfında iken Türkiye'ye gezi düzenlediklerini ve Ankara'da başta Anıtkabir olmak üzere birçok yere gittiklerini aktarmaktadır. O dönemde okulda verilen dersler ise kompozisyon, edebiyat, İngilizce, sosyoloji, felsefe, mantık, tarih, coğrafya, fen, cebir, geometri, daktilografı, resim, beden eğitimi, ev idaresi ve astronomi şeklindedir.⁹⁹

1962 yılında Lefkoşa Türk Kız Lisesi'nden mezun olan Gülgün Serdar Hanımla yaptığımız söyleşide,¹⁰⁰ Gülgün Hanım okula 1956-1957 öğretim yılında başlayarak 1961-1962 öğretim döneminde ise mezun olduğunu aktarmıştır. Okul binasının söz konusu tarihlerde günümüz Lefkoşa'sında bulunan Selen Otoparkı'nın bulunduğu alanda yer aldığını ifade eden Serdar, öğrenim gördüğü yıllarda okulda derslerin günde 7 ders şeklinde verildiğini söylemiştir. İlk iki dersten sonra teneffüs ardından yine iki ders ve teneffüs ve en son olaraksa bir ders şeklinde yapıldığını aktaran Serdar, öğleden sonraları ise

⁹⁶ agm., s. 37-38.

⁹⁷ agm., s. 45.

⁹⁸ Önge ve Kanmaz, *age.*, s. 11.

⁹⁹ Ülkü Gündoğdu ile 26 Mayıs 2017 tarihinde yapılan röportaj.

¹⁰⁰ Gülgün Serdar ile 23 Mayıs 2017 tarihinde yapılan röportaj.

genellikle çeşitli kol faaliyetlerinin yer alğını aktarmıştır. Bu kol faaliyetlerinin tiyatro, müzik, el işi, nakış, oymacılık ve buna benzer daha birçok alanı içerisine alan kapsamlı sosyal aktivitelerin olduğundan bahsetmiştir. Bu kol faaliyetleri esnasında öğrenciler tarafından üretilen birçok eserin ise yıl sonunda sergiler açılarak çok beğeni kazandığına da dikkat çekmiştir. Serdar, okul yönetiminin ise disiplinli bir idaresinin olmasının yanında öğrencisini destekleyen, yormayan bir niteliğe sahip olduğunu aktarmıştır. Gülgün Hanım okuldan mezun olduktan sonra belirli aralıklarla mezun arkadaşlarıyla görüşüklerini ve ara ara toplantılar düzenlediklerini belirtmiştir. Buna ek olarak Viktorya ve daha sonra Lefkoşa Türk Kız Lisesi olarak anılan okuldan mezun olan öğrencilerin nitelikli öğretmenler olarak sonraki mesleki yaşamlarında yer aldıklarını ifade ederek bu okulu bir ilim yuvası şeklinde nitelendirmektedir.

1968-1969 öğretim yılında okul bugün Lefkoşa Türk Lisesi olarak kullanılan binaya taşınmış ve Kıbrıs adasında 1972 yılından itibaren uygulanan modern liselerdeki eğitim okulda uygulanmaya başlanarak 1973 yılında okulun kolej bölümü kapatılmıştır. 1979 yılından itibaren ise okulun Kız Lisesi olma durumundan vazgeçilerek okulda karma eğitime geçilmiştir. Günümüzde de okulun ismi 20 Temmuz Fen Lisesi olarak karma eğitime devam etmektedir.

Sonuç

Kıbrıslı Türk kızları için 19. yüzyılın ortalarında Lefkoşa'da ortaokul seviyesinde bir rüştiye açılmıştır. Bunun sonucu olarak Türk kızları ilkokuldan sonra orta dereceli bir okul olan rüştiyeye gitmeye başlamışlardı. İngiliz Döneminde Kıbrıs Türklerini çaba ve katkılarıyla İngiliz yönetiminden bir miktar para alınarak Viktorya İslâm İnas Sanayi Mektebi kurulmuştur. Bu okul Kıbrıslı Türk kızlarının yetiştirilmesinde büyük öneme sahip olmuştur. Böylece Kıbrıslı Türk kızlarının modern ve çağdaş bir eğitim almaları sağlanarak Atatürk ilke ve inkılâplarına uyan çağdaş, milli bilince sahip bir şekilde yetiştirilmişlerdir. Bu kızların yetişmesinde özellikle Türkiye'den gelen müdireler ve öğretmenlerin büyük katkısı olmuştur. Ayrıca İngiliz idaresinde okuldan mezun olan başarılı öğrencilerin bazılarının Türkiye'de eğitim almaları sağlanarak okulun öğretmen ihtiyacı karşılanmıştır. Dönemin aydın ve çağdaş aileleri de kızlarını Viktorya Kız Lisesi'ne göndermişlerdir. İngiliz idaresinde eğitimdeki tüm engellemelere karşın Viktorya İslâm İnas Sanayi Mektebi diğer adıyla Viktorya Kız Lisesi Atatürkçü Türk kızlarının yetişmesinde önemli bir role sahip olmuştur. Çağdaş müdireleri ve öğretmenleri sayesinde Viktorya Kız Lisesi sayesinde gelecek nesillerin temeli atılmıştır.

Kaynaklar

Gazeteler

SÖZ Gazetesi

(1931) Lise Komisyonu İçtimai, *SÖZ*, 29 Teşrinievvel 1931.

(1931) Kız Lisemizin Mükâfat Merasimi Yapıldı, *SÖZ*, 25 Haziran 1931.

Röportajlar

Gülgün Serdar ile 23 Mayıs 2017 tarihinde yapılan söyleşi.

Peyker Tevfık ile 22 Ekim 2008 tarihinde yapılan söyleşi.

Ülkü Gündoğdu ile 26 Mayıs 2017 tarihinde yapılan söyleşi.

Kitap ve Makaleler

Okul Yılığımız Utku 50. Sayıya Ulaştı, *Utku Dergisi*, 1984-1985 Yılığ.

AN Ahmet (2002) *Kıbrıs'ın Yetiştirdiği Değerler (1782-1899)*, Akçağ Yayınları, Ankara.

ATAMSOY Selda vd. Yıllar Süren Şerefli Bir Meslek Yaşamı, Nezakat Hüseyin Söyleşisi, *Utku Dergisi*, 1985-1986 Yılığ.

AZİZ Aysel (1978) Kıbrıs Türk Federe Devletinde Öğrenim. *Eğitim ve Bilim*, Cilt 3, Sayı 13, s. 19-29.

BABACAN Nevşan vd. Okulumuz Mezunlarından Sayın Beria Remzi Özorlan'la Konuştuk, *Utku Dergisi*, 1986-1987 Yılığ.

BARUT Merve Başak (2015) *Viktorya Kız Okulu*, KKTC Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Lefkoşa.

BEHÇET Hasan (1969) *Kıbrıs Türk Maarif Tarihi (1571-1968)*, Lefkoşa.

COUGHLAN Reed - MALLINSON William (2005) Enosis, Socio Cultural Imperialism and Strategy: Difficult Bedfellows”, *Middle Eastern Studies*, Cilt 41, Sayı 4, s. 575-604.

Cyprus Annual Report, 1920-1921

ÇAPA Mesut (2016) Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş Yıllarında Kıbrıs'ta Eğitim Teşkilatı: Kıbrıs Şehbenderi Asaf Bey'in Raporu, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt XXXI, Sayı 1, s. 99-114.

DEDEÇAY Servet Sami (1985) *Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi ve Türk Kadınının Hakları (1902-1985)*, Kıbrıs Postası Basımevi, Magosa.

----- (2008) Kıbrıs Türk Kadınının Eğitim Aracılığı Sayesinde Dinsel Mutaassıplıktan Sıyrılıp Çağdaş Hak ve Özgürlük Kurallarını Kabullemesi, *Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi ve Kıbrıslı Türk Kadınının Hakları*, Cilt I, II. Baskı, Lefkoşa.

- EKEN Galip (2016) Kıbrıs Rüştüyelerine Dair Bazı Bilgiler, *Osmanlı Döneminde Kıbrıs*, Ed. M. M. Söylemez, İ. Çapak, H. Ortakçı, İstanbul, s. 375-380.
- ERDOĞRU M. Akif (2015) Lozan Anlaşması Kıbrıs Türklerini Eğitim Alanında Nasıl Etkiledi?, *Cumhuriyet Dönemi Araştırmaları-1, 90. Yılında Lozan ve Türkiye Cumhuriyeti Uluslararası Sempozyumu (13-15 Kasım 2013)*, Ed. Duygu Türker, Murat Saygın, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, s. 481-492.
- EVRE Bülent (2004) *Kıbrıs Türk Milliyetçiliği Oluşumu ve Gelişimi*, Işık Kitabevi Yayınları, Lefkoşa.
- FEDAİ Harid - ALTAN Mustafa H. (2000) *Hatıralar Fadıl Niyazi Korkut*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Gazimağusa.
- FERİDUN Hüsni (2011) *Kıbrıs Türk Eğitim Tarihinde Bir Ömür*, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa.
- GELİŞLİ Yücel (2002) Osmanlı Devleti İlköğretim Kurumlarından Sıbyan Mektepleri (Kuruluşu, Gelişimi, Dönüşümü), *Türkler/Yeni Türkiye*, Cilt15, s.35-43.
- HILL George (2016) *Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948*, Çev. Nazım Can Serbest, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- NESİM Ali (1987) *Batmayan Eğitim Güneşlerimiz Kıbrıs Türk Eğitimi Hakkında Bir Araştırma*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Ulus Ofset Matbaacılık, Lefkoşa.
- ÖNGE Peral - KANMAZ Emine “1901’den 1976’ya”, *Utku Lefkoşa Türk Kız Lisesi Dergisi*, 1976-1977 Ders Yılı, Sayı 42, s.9
- ÖZDAĞ Bilgen 2 Yılın Öyküsü, *Utku Dergisi*, 1982-1983 Yıllığı.
- ÖZKAN Melek - CANAY Ayşe Okulumuzun İlk Mezunlarından Sayın Hocamız Şaziye Hafız Mustafa ile Bir Röportaj, *Utku Dergisi*, Lefkoşa Türk Kız Lisesi, 1976-1977.
- ÖZKUL Ali Efdal - AKCANSOY Yurdagül (2010) Yeni Türk Harflerinin Kıbrıs’ta Kullanılması ve Yaşanan Problemler, *80. Yılında Türk Harf İnkılabı Uluslararası Sempozyumu 10-11 Kasım 2008*, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, s.417-421.
- ÖZKUL Ali Efdal - ÖZSEZER Mete (2017) Kıbrıs Türk Eğitim Tarihinde Shakespeare Okulu ve Nejmi Sağıp Bodamyalızade, *Journal of History Culture and Art Research*, Cilt 6, Sayı 3, s. 739-756. doi:http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v6i3.892
- ÖZKUL Ali Efdal ÖZSEZER Mete - TUFAN Hüseyin (2017) Kıbrıs Eğitim Tarihinde Önemli Bir Müfettiş: İbrahim Hakkı Bey, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt XXXII, Sayı 1, s. 125-153.
- ÖZMATYATLI İçim Özenli (2012) *British colonial Influence on Cypriot Education Turkish and Greek Cypriot Curricula and Identity (1878-1960)*, Lambert Academic Publishing, Germany.

- ÖZMATYATLI İ. Özenli - ÖZKUL Ali Efdal (2013) 20th Century British Colonialism in Cyprus through education, *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, Sayı 50, s. 1-20.
- SAMANI Meltem Onurkan (1999) *Kıbrıs Türk Milliyetçiliği*, Lefkoşa.
- SAMANI Hasan (2006) Tanzimat Devrinde Kıbrıs (1839-1878), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- SÜHA Ali (1971) Kıbrıs'ta Türk Maarifi, *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969), Türk Heyeti Tebliğleri*, Ankara, s. 221-233.
- TANERİ Ufuk S. (1976) Sayısız Öğretmenlerin Öğretmeni Peyker Tevfik ile Röportaj, *Utku Dergisi*
- YELLİCE Gürhan (2012) 1878'den 1931'e Kıbrıs'ta Enosis Talepleri ve İngiltere'nin Yaklaşımı, *ÇTAD*, Cilt XII, Sayı 24, (2012/Bahar), s. 13-26.